

*Леней О. В.,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ*

СПРОЩЕНИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація. У статті проаналізовано порядок проведення спрощеного судового розгляду в кримінальному провадженні. Зроблено висновок, що цей розгляд суперечить таким засадам кримінального провадження, як безпосередність дослідження показань, речей і документів, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, змагальність сторін. Запропоновано відмовитися від регламентації такого порядку.

Ключові слова: спрощений судовий розгляд, засади кримінального провадження, дослідження доказів, учасники судового провадження.

Постановка проблеми. Проблемні аспекти судового розгляду в кримінальному провадженні досліджували Г. Алейников, Д. Антошак, В. Вапнярчук, І. Гловюк, В. Гринюк, О. Єні, О. Загурський, В. Колодчин, С. Крушинський, Р. Куйбіда, К. Легких, О. Литвин, Л. Максимова, В. Маляренко, Ю. Матейко, Л. Матіск, Ю. Мирошніченко, О. Нагорнюк-Данилюк, О. Панасюк, В. Попелюшко, В. Шибіко, І. Шепітько, О. Шминдрук та ін.

Мета статті – дослідити питання проведення спрощеного судового розгляду, запропонувати скасування цього інституту як такого, що суперечить деяким засадам кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ч. 3 ст. 349 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України передбачено, що суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих фактичних обставин, які ніким не оспорується. Водночас суд з'ясує, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, чи немає сумнівів у добровільності їхньої позиції, а також роз'яснює їм, що в такому разі вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини апеляційним порядком.

Як зазначає В. Шибіко, ч. 3 ст. 349 КПК є одним з істотних винятків із положень, які визначають загальний зміст засади безпосередності дослідження судом тих доказів, на основі яких він і має ухвалити остаточне рішення з основного питання кримінального провадження – щодо винуватості обвинуваченого та його покарання, дозволяючи суду без вивчення в судовому засіданні матеріалів досудового розслідування покласти в основу свого рішення докази досудового провадження [1, с. 53].

Роз'яснення щодо застосовування ч. 3 ст. 349 КПК надано Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ у п. 8 Інформаційного листа від 5 жовтня 2012 р. № 223–1446/0/4–12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» [2, с. 95–112]. Зазначено, що коли обвинувачений цілком визнає свою вину в інкримінованому йому органом до-

судового розслідування кримінальному правопорушенні, погоджується із кваліфікацією вчиненого ним діяння, а прокурор, потерпілий не висловлюють жодних заперечень щодо встановлених обставин, суд має право визнати недоцільним дослідження доказів, поданих на підтвердження події кримінального правопорушення, винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення тощо. Водночас суд зобов'язаний з'ясувати, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, переконатися в добровільності їхньої позиції, роз'яснити їм, що в такому разі вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини апеляційним порядком. Ці роз'яснення суду і пояснення обвинуваченого, потерпілого, прокурора й інших осіб мають бути відображені в усіх засобах фіксування кримінального провадження.

Окремі науковці вважають доцільним удосконалення процедури скороченого судового розгляду. Зокрема, пропонується доповнити ч. 3 ст. 349 КПК такими умовами її застосування: визнання обвинуваченим своєї вини [3, с. 172; 4, с. 175]; обов'язкова участь потерпілого або його представника [5, с. 108]; проведення допиту обвинуваченого до визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню [3, с. 173]; обмеження кола кримінальних проваджень, в яких можливе проведення скороченого судового слідства [3, с. 174–175; 6, с. 141]; уточнення дій суду у випадках, коли обвинувачений у судових дебатах або під час виголошення останнього слова повідомить про нові обставини, які мають істотне значення для справи або спростовують пред'явлене йому обвинувачення [3, с. 176–177]; регламентація особливостей мотивувальної частини вироку, постановленого в результаті проведення скороченого судового слідства, яка «має містити посилання на докази, які були досліджені у судовому засіданні, а також вказівку на обставини кримінального провадження, які учасниками судового провадження не оспорується повністю або у певній частині» [7, с. 15].

Також в юридичній літературі висловлена думка, що з метою забезпечення швидкого й неупередженого судового розгляду, збільшення кількості кримінальних проваджень, розглянутих порядком спрощеного судочинства, обвинувачений повинен бути зацікавлений у розгляді справи в такому порядку. Така зацікавленість має бути закріплена на законодавчому рівні, наприклад, шляхом обмеження верхньої межі санкції 2/3 (двома третинами) від максимального строку, передбаченого статтею Особливої частини Кримінального кодексу України, за застосування спрощеної (скороченої) процедури судового розгляду. «Це обмеження було б тією мотивацією, що стимулює обвинуваченого погоджуватися на розгляд кримінального провадження в спрощеному (скороченому) порядку» [8, с. 56].

Крім того, зазначено, що варто обмежити коло кримінальних проваджень, в яких допускається застосування ч. 3 ст. 349 КПК,

а саме щодо осіб, які є неповнолітніми, а також мають фізичні або психічні вади; передбачити обов'язкову участь захисника у процедурі, передбаченої цією нормою. «Участь захисника дозволить: по-перше, забезпечити кваліфіковану правову допомогу для правильного розуміння обставин, встановлення яких він може не оспорювати, підтвердження добровільності його позиції, додаткового роз'яснення обвинуваченому, що в такому випадку він буде позбавлений права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку; по-друге, нормалізувати обмеження кола кримінальних проваджень, у яких є можливою така процедура» [9, с. 13–14].

Деякі науковці під час аналізування порядку проведення спрощеного судового розгляду акцентують увагу на тому, що ч. 3 ст. 349 КПК не узгоджується з положеннями доказового права, суперечить окремим засадам кримінального провадження.

Так, Д. Захаров зауважує, що редакція цієї норми дозволяє говорити про ініціативу суду стосовно виключення із предмета судового спору окремих обставин. На його думку, «досить проблематично прийти до висновку про однозначну доведеність певних обставин, не вивчивши жодного доказу, оскільки на момент реалізації повноважень, передбачених у ч. 3 ст. 349 КПК України, суд у своєму розпорядженні має тільки реєстр матеріалів, не маючи даних про їхній зміст» [10, с. 152–153].

О. Добровольська, розглянувши питання про застосування інституту судового компромісу в кримінальному процесі, зазначає, що є вагомі заперечення щодо здійснення судочинства в разі визнання обвинуваченим своєї вини в спрощеному порядку та обмеження водночас права на оскарження вироку [11, с. 198].

В. Павлов наголошує на тому, що за спрощеного судового розгляду, усупереч вимогам ст. 23 КПК, об'єктивно унеможливиться ретельна перевірка доказів, наданих стороною обвинуваченого, як щодо їхньої належності, допустимості та достатності, так і загальної законності проведення досудового розслідування. Адже сторонами провадження не оспорюються встановлені досудовим розслідуванням обставини вчиненого діяння. Як наслідок, дослідження доказів перетворюється на формальність, в якій зусилля відсутні будь-яка змагальність. Без перебільшення можна стверджувати, що вироком суду легалізуються всі процесуальні порушення, які можуть бути допущені органом досудового слідства, оскільки учасники провадження не налягають на їх перевірку. За таких умов, мабуть, важко говорити про дотримання основоположних засад кримінального судочинства – змагальності й об'єктивності. Очевидно, процедура скороченого судового розгляду суперечить нормам кримінального процесуального законодавства. Згідно із ч. 3 ст. 370 КПК, обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтвержені доказами, дослідженими під час судового розгляду й оціненими відповідно до ст. 94 цього Кодексу. Вимоги цієї статті зобов'язують суд оцінити кожний доказ із погляду належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з погляду достатності та взаємозв'язку [12].

В. Попелюшко вказує на те, що реалізація права суду, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визначити недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорюються, без знання не лише джерел, а й змісту відповідних доказів (ч. 3 ст. 349 КПК) – немислима [13, с. 48]. Таку думку підтримує І. Гловюк [14, с. 30].

У результаті аналізу ч. 3 ст. 349 КПК В. Тертишник і О. Тертишник констатують, що ця норма суперечить: принципу презумпції невинуватості, закріпленому в ст. 62 Конституції України; ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, відповідно до якої кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб його засудження і вирок були переглянуті вищою судовою інстанцією згідно із законом; ч. 5 ст. 365 КПК, де зазначено, що учасники судового провадження мають право в судових дебатах посилалися лише на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні; ч. 4 ст. 95 КПК, відповідно до якої суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання; ч. 3 ст. 370 КПК, де визначено, що обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджено доказами, дослідженими під час судового розгляду й оціненими судом відповідно до ст. 94 цього Кодексу.

Науковці дійшли висновку, що ч. 3 ст. 349 КПК, в якій закладена модель спрощеного правосуддя, не має застосовуватися і підлягає скасуванню як норма, яка скасовує суттєві наявні гарантії встановлення об'єктивної істини та забезпечення прав і свобод людини, яка звужує наявні права і свободи людини, суперечить Конституції України, міжнародним правовим актам та принципам і окремим положенням самого КПК, здоровому глузду та фундаментальній науці – логіці [15, с. 22].

А. Форостяний також висловив пропозицію видалити ч. 3 зі ст. 349 КПК. Її він обґрунтував так: під час проведення спрощеного судового розгляду обмежуються такі конституційні засади кримінального провадження, як презумпція невинуватості та доведення вини; ця норма не узгоджується з такими засадами кримінального провадження, як безпосередність дослідження доказів, забезпечення апеляційного оскарження, змагальність сторін [16, с. 66–67].

Н. Карпов вважає очевидним те, що проведення спрощеного судового розгляду суперечить вищезазначеним засадам кримінального провадження, та погоджується із пропозицією науковців виключити ч. 3 зі ст. 349 КПК [17, с. 106].

Д. Великодний зазначає, що заслуговує на увагу наведена думка виключити ч. 3 зі ст. 349 КПК. Далі дослідник наголошує на тому, що «скорочений судовий розгляд як особлива форма кримінального судочинства має бути узгоджений із засадами кримінального провадження, вимогами сучасної законодавчої техніки, а також адаптований до умов застосування на практиці. Це може бути досягнуто шляхом унесення змін до КПК України, у яких доцільно передбачити випадки недопущення застосування скороченого судового розгляду та закріпити повну, детальну форму його застосування» [18, с. 131].

У зв'язку з наведеним варто зазначити, що Кримінально-процесуальний кодекс 1960 р. також передбачав проведення спрощеного судового розгляду. Редакція ч. 3 ст. 299 цього Кодексу майже не відрізняється від ч. 3 ст. 349 чинного КПК. Тому заслуговують на увагу такі думки науковців, які її аналізували:

– спрощена «форма правосуддя практично виключає такий його компонент, як доказування дійсних фактичних обставин справи, оскільки вирок (зрозуміло, обвинувальний) тут ґрунтується лише на одному «голому» визнанні підсудним своєї вини. Звідси, якщо суд обмежується дослідженням доказів у неповному їх обсязі, він, по-перше, проявляє необ'єктивність та неупе-

редженість (а об'єктивність і неупередженість судді є головними умовами справедливого процесу), а по-друге, відступає від такого наріжного принципу демократичного правосуддя, як презумпція невинуватості, оскільки «особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено <...> у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду <...>» [19, с. 247];

– запровадження «спрощеної процедури вирішення кримінальних справ є «трансплантацією» в українське правосуддя англо-американської системи, яка не просто виключає суд із процесу доказування фактичних обставин справи, дистанціює його від істини, від вирішення справи по суті та по праву, а полягає в здійсненні правосуддя у формі розв'язання кримінально-правового конфлікту, аби лише результат такого розв'язання влаштував усі сторони» [19, с. 248];

– «третьою стороною угоди про судовий розгляд справи без проведення повноцінного судового слідства і водночас посередником у ній виступає суд. А це не тільки суперечить принципу незалежності суддів і не відповідає судовій функції розгляду справи, а й містить у собі загрозу можливості укладення «тіньових» угод. За такого стану речей свавілля законодавця може бути помножено на свавілля суддів» [19, с. 248];

– «спрощення в провадженні судового слідства, яке полягає в обмеженні дослідження доказів у справі, у кримінальному процесі змішаної форми за умов, коли Україна лише буде правову державу, призведе до загрози наближення форми процесу не до змагальної, а навпаки, до інквізиційної, за якої суд може перетворитися на «штампувальника» обвинувачень, висунутих органами досудового слідства і прокуратури» [20, с. 250];

– відмова від дослідження доказів, які представлені досудовим розслідуванням та не оспорується підсудним, за визнання ним вини, порушує принцип презумпції невинуватості. Спрощення проведення судового слідства, яке застосовується за визнання підсудним своєї вини, «завдає шкоди принципу безпосередності, як і іншим принципам кримінального судочинства – принципу змагальності сторін, принципу забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист та іншим принципам» [21, с. 148, 155].

Висновки. Нами поділяється позиція вищезгаданих науковців. Законодавець має скасувати інститут спрощеного судового розгляду, який не відповідає багатьом засадам кримінального провадження. За такого розгляду виключається доказування фактичних обставин провадження, оскільки обвинувальний вирок тут ґрунтується лише на одному визнанні обвинуваченою своєї вини.

Література:

1. Шибіко В. Проблема безпосередності дослідження доказів судом. *Проблемні питання застосування КПК України в сучасних умовах* : матеріали круглого столу, м. Київ, 4 квітня 2014 р. Київ, 2014. С. 51–55.
2. Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2012 р. № 223–1446/0/4–12. *Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи* / відп. ред. В. Ковальський. Київ, 2013. С. 95–112.
3. Повзик Є. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченою своєї вини (порівняльно-правове дослідження) : монографія. Харків, 2014. 224с.

4. Литвин О. Скорочений судовий розгляд за КПК 2012 р.: теорія і практика. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 170–177.
5. Давиденко С. Особливості процесуального положення потерпілого в судовому розгляді за ч. 3 ст. 349 КПК України. *Форум права*. 2013. № 2. С.105–109. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5156/1/Davidenko.pdf/>
6. Власова Г. Спрощення кримінального судочинства України: історія, теорія, практика : монографія. Ірпінь, 2014. 424 с.
7. Литвин О. Кримінально-процесуальне доказування у стадії судового розгляду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2015. 20 с.
8. Коваленко Л. Проблемні аспекти спрощеного судового розгляду у кримінальному процесі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 6–1. Т. 4. 2014. С. 52–56.
9. Литвин О. Кримінально-процесуальне доказування у стадії судового розгляду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2015. 214 с.
10. Захаров Д. Повноваження суду в сфері доказування за новим КПК України. *Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя із дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка)* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 6–7 грудня 2012 р., м. Київ. Харків, 2013. С. 151–154.
11. Добровольська О. Застосування інституту судового компромісу в Україні. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в умовах євроінтеграції* : матеріали Укр.-польськ. науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 15 листопада 2013 р. Дніпропетровськ, 2013. С. 198–201.
12. Павлов В. Скорочений розгляд легалізує всі процесуальні порушення слідства і може провокувати недовіру до суддів. URL: http://zib.com.ua/ua/122579-skorocheni_rozglyad_kriminalnih_sprav_legalizue_ysi_procesu.html.
13. Попелюшко В. Формування кримінальної справи на стадії судового провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 44–49.
14. Гловюк І. Подання сторонами доказів у судовому розгляді: проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 28–33.
15. Тертишник В., Тертишник О. Проблеми кримінального процесу сьогодення. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в умовах євроінтеграції* : матеріали Укр.-польськ. науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 15 листопада 2013 р. Дніпропетровськ, 2013. С. 20–23.
16. Форостяний А. Проведення спрощеного судового розгляду за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 64–68.
17. Карпов Н. Проведення скороченого судового розгляду у кримінальному процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10–2. Т. 2. С. 104–106.
18. Великодний Д. Підстави й порядок скороченого судового розгляду в кримінальному процесі України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2015. № 8. С. 129–132.
19. Попелюшко В. Ще раз про спрощену процедуру правосуддя. *Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи* : матеріали Науково-практичної конференції, 18–19 квітня 2002 р., м. Харків / за ред. В. Сташиса (голов. ред.) та ін. Київ ; Харків, 2002. С. 246–248.
20. Лобойко Л. Допустимість спрощення порядку судового розгляду справи у кримінальному процесі змішаної форми. *Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи* : матеріали Науково-практичної конференції, 18–19 квітня 2002 р., м. Харків / за ред. В. Сташиса (голов. ред.) та ін. Київ ; Харків, 2002. С. 248–250.
21. Корчева Т. Проблеми діяльності захисника у досудовому провадженні та в суді першої інстанції. Харків, 2007. 200 с.

Лепей Е. В. Упрощенное судебное разбирательство в уголовном производстве

Аннотация. В статье проанализирован порядок проведения упрощенного судебного рассмотрения в уголовном производстве. Сделан вывод о том, что это рассмотрение противоречит таким принципам уголовного производства, как непосредственность исследования показаний, предметов и документов, презумпция невиновности, обеспечение доказанности вины, состязательность сторон. Предложено отказаться от регламентации такого порядка.

Ключевые слова: упрощенное судебное рассмотрение, принципы уголовного производства, исследование доказательств, участники судебного производства.

Lepei O. The simplified trial in criminal procedure

Summary. The article analyzes the procedure for conducting a simplified judicial review in criminal proceedings. It is concluded that this consideration contradicts to such principles of criminal proceedings as the immediacy of the study of evidence, objects and documents, the presumption of innocence and the provision of evidence of guilt, and adversarial nature of the parties. It is proposed to abandon the regulation of this order.

Key words: simplified judicial examination, principles of criminal proceedings, examination of evidence, participants in judicial proceedings.